

תגובות

הרה"ג יעקב אריאל שליט"א

לכבוד מערכת אמונת עתיך
ברצוני להעיר על כמה פסקי הלכה שפורסמו באמונת עתיך 97, תשרי תשע"ג

א. הג'לטיין (תשובה 35)

צוין שבניגוד למה שהיה בעבר, שהג'לטיין יוצר מעצמות מיובשות של נבלות וטרפות, בימינו מיוצר הג'לטיין מעור ושומן טריים, ולכן אין עוד מקום להתיר ג'לטיין. יש להעיר שיש כמה סניפים להתיר הג'לטיין. סניף אחד הוא היותו עשוי מעצמות יבשות, שלדעת פוסקים רבים אין בהם איסור. אך יש גם סניף נוסף להתיר, והוא היות הג'לטיין מעובד עד כדי כך שאינו ראוי לאכילת כלב. סניף זה של ההיתר חל גם על שומן טרי. לדוגמה, הכמוסות הצבעוניות המכילות בתוכן חומר אנטיביוטי עשויות מג'לטיין כזה. העולם נוהג לבולען, בין היתר משום שאינן ראויות לאכילה. אומנם את הכמוסות הללו אין אוכלים אלא רק בולעים, ועושים זאת למטרות רפואיות (אם כי לא תמיד משום פיקוח נפש), בעוד שאת הממתקים שמעורב בהם ג'לטיין אוכלים לתיאבון שכן הג'לטיין חוזר להיות טעים. בכל זאת יש לאוכלים אותו על מי לסמוך. לכתחילה ראוי להדר, אך אי אפשר לומר שהג'לטיין אינו כשר.

ב. הכשרת מיקרוגל (תשובה 38)

הובאה דעה שאת הצלחת המסתובבת אי אפשר להכשיר, ולכן יש להניח עליה קרטון. יש צורך לציין שרק מי שמחמם מאכל ישירות על הצלחת צריך לעשות הפסק. אך המחמם תבשיל המונח בתוך כלי, אין הצלחת אוסרת את הכלי ולא את התבשיל שבתוכו, הן מדין 'שתי קדרותה הנוגעות זו בזו, ללא רוטב', והן משום שבדרך כלל הצלחת אינה חמה. ובלאו הכי פוסקים רבים סבורים שהרמ"א (באו"ח ס"ס תנא) החמיר בכלי זכוכית בגלל חומרת הפסח, אך באיסורים אחרים מודה שזכוכית אינה בולעת. והוכחה לכך היא העובדה שגם בפסח התיר בשעת הדחק, בשרייה בלבד. ובכלל בנושא הטרפת מיקרוגל צריך עיון. החימום הוא בתבשיל בלבד. החשש הוא רק אם זיעה עלתה מתבשיל טרף לגג המכשיר, וזיעה אחרת ירדה לתוך תבשיל כשר. אם מחממים בכלים מכוסים, אין חשש שזיעה תעלה מן התבשיל לגג המכשיר ותיטוף לתוך התבשיל.

ג. בל תשחית

בעמ' 129-130 התעורר דיון סביב דברי הרמב"ם 'אין מונעים מהן אמת המים'. צדק הרב יהודה עמיחי שסגירת ברז המשקה באופן קבוע היא כהטיית אמת המים, ולא כמניעת השקיה בהדליה, אם כי צריך עיון לגבי ברז המשקה לעתים קצובות (כגון על ידי מחשב), ויש עתים שהברז אינו משקה, האם סגירתו באותה עת מותרת. הטיית אמת מים היא מעשה אקטיבי, ואינה דומה לה סגירת ברז כשאינו משקה, שהיא רק מונעת את זרימת המים כשתגיע השעה היעודה לכך; אבל מסתבר שאף היא אסורה. לעניין 'בל תשחית' קובעת התוצאה ואין המעשה קובע. מכיוון שהתוצאה היא השחתה – הדבר אסור, כמו שהטיית אמת מים אסורה אף שאינה כריתת העץ בידיים, כי התוצאה שהעץ ייבש היא האסורה. לעומת זאת בהימנעות משאיבת מים בהדליה אין כלל מעשה. אין אדם מחויב להתאמץ ולדלות מים כדי להשקות עץ. לענ"ד יש להקיש מכאן שכשם שאין חובה על אדם להתאמץ כדי להשקות עץ – כך אין חובה עליו להוציא הוצאה כספית כדי להשקות עץ שאין בו תועלת (או שהתועלת בו פחותה מהוצאות ההשקיה). הוצאה כספית שנועדה למנוע 'בל תשחית' אינה דומה להוצאה כספית שנועדה להימנע מעברה אחרת, שהרי מותר לכרות עץ שדמיו יקרים וכדאי לקוצצו לבניין (ב"ק צב ע"א). במקרה כזה ההשקאה עצמה היא מעין 'בל תשחית'.

על צירוף אילם למניין

תגובת הרה"ג מאיר מאזוז שליט"א

כ"ד בתשרי התשע"ג

שלום וברכה,

תודה על החוברת "אמונת עתיך" (97) ששלחתם לי. בעמוד 27 כותב הרב דוד אייגנר, כי "במשך שנים רבות, אדם שהיתה לו מגבלה אחת, בשמיעה או בדיבור, נחשב לשוטה גמור, משום ששתי המגבלות כרוכות זו בזו" – וזה לכאורה נגד משנה ערוכה בתרומות (פ"א מ"ב) וברייתא בגיטין (דף ע"א ע"א) שמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הרי הם כפקחים לכל דבריהם. בברכה רבה,

מאיר מאזוז

הבהרה

ב'אמונת עתיך' 97 (תשובה 14, עמ' 27), כתבתי שבזמננו עם התפתחות הרפואה, אין החירשים והאילמים נחשבים כשוטים, ולכן הם מצטרפים למניין. בעקבות תגובות הרה"ג מאיר מאזוז שליט"א והרב יעקב אפשטיין שליט"א, יש להבהיר שהכוונה הייתה שבזמנים עברו שתי המגבלות היו לרוב כרוכות יחד, ומי שהיה חירש – בדרך כלל היה גם אילם, ונחשב אז כשוטה. אך ברור שגם בעבר, מי שהייתה לו מגבלה של אילמות

בלבד יכול היה להצטרף למניין ולהפריש תרומות ומעשרות, וכפי שכתב הרה"ג מאיר מאזוז שליט"א (הובא לעיל).

דוד אייגנר

מצווה לבנות סוכה

במאמר 'מצווה לבנות סוכה' (אמונת עתיך 97, עמ' 10-19), פתח הרב זולדן בשאלה האם מברכים על עשיית סוכה 'לעשות סוכה' או 'שהחיינו' או את שתיהן. לא הודגש שלהלכה מברכים 'שהחיינו' על עשיית סוכה. כך נפסק בשו"ע, (או"ח סי' תרמא סעי' א):

העושה סוכה, בין לעצמו בין לאחר, אינו מברך על עשייתה אבל שהחיינו היה ראוי לברך כשעושה אותה לעצמו, אלא שאנו סומכים על זמן שאנו אומרים על הכוס של קידוש. הגה: ואם לא אכל לילה ראשונה בסוכה, אף על פי שבירך זמן בביתו, כשאוכל בסוכה צריך לברך זמן משום הסוכה; ואם בירך זמן בשעת עשייה, סגי ליה. (ר"ן פרק לולב וערבה).

נושאי הכלים לא דנו בשאלה מה קורה אם לא ברך בלילה על עשיית סוכתו 'שהחיינו', ושמע 'שהחיינו' מפי אחר בסוכתו. שמעתי משם הגר"מ אליהו זצ"ל שאם ישב בסוכתו רק בלילה השני, יברך באותו לילה 'שהחיינו', וייקח פרי חדש או בגד חדש מחמת ספק ברכות, ונראה שה'שהחיינו' השני בסוכתו הוא על עשיית הסוכה שעדיין לא ברך עליה. יעקב אפשטיין

תשלום על נסיעות וארוחות במסגרת העבודה

בתשובות קצרות, תשובה 5 (אמונת עתיך, שם, עמ' 23-24), כתב הרב אריאל בראלי שיכול אדם ליטול תשלומי נסיעות על אותן נסיעות לעבודה וממנה, משני מעסיקים. לענ"ד מאוד לא מצוי שאדם יקבל משכורת משני מעסיקים על אותה פעולה. וכן לא מצוי שיקבל דמי נסיעה משני מעסיקים, אף שהעבודה עבור שניהם היא באותו מקום, וחלק מהיום הוא שכיר של מעסיק א' וחלק מהיום הוא שכיר של מעסיק ב'. לכן או שהמעסיקים מתחלקים בתשלום על אותה פעולה, או שהם אינם יודעים זה מזה ובכך יש תרמית. ולכן, לענ"ד הוא צריך ליידע את המעסיקים שהוא עובד חלק מהיום עבור אחד וחלק מן היום עבור אחר, והם יחלקו ביניהם את הוצאות הנסיעה. (על אותו עניין נתבע רה"מ לשעבר אהוד אולמרט במשפטו, שנטל הוצאות נסיעה מלאות מכל מעסיק בנפרד אף שבפועל נסע רק נסיעה אחת).

יעקב אפשטיין

תגובה לתגובה

החזר נסיעות יכול להיעשות בשתי דרכים: דרך אחת, תשלום לפי שוברי הנסיעה שמציג העובד, ודרך שנייה, תשלום קבוע הבנוי על פי אומדן מוסכם. ברור שכאשר החזר הנסיעות מותנה בהצגת שוברי נסיעה, אזי אסור להשתמש באותו שובר פעמיים (כנראה

שזו הטענה במשפט ראש הממשלה (אולמרט). אולם כאשר ההחזר אינו מותנה בהצגת קבלות, אז מתבקש לראות בהחזר הנסיעות חלק ממרכיבי השכר של העובד, גם אם הוא מקבל החזר על אותן נסיעות ממעביד אחר. דומה הדבר למי שנתחייב לזון את בת אשתו, ולאחר זמן היא התחתנה ובעלה מספק לה את צרכיה, הדין הוא שהחוב במקומו עומד (כתובות קא ע"ב). ומצאתי שכבר הביא ראייה זו שו"ת 'אבן ישראל', (סימן קנה). לכן עובד זכאי לקבל החזר נסיעות, גם אם יש לו טרמפ קבוע למקום העבודה.

אריאל בראלי

איסור חדש בעציץ

הרב יהודה עמיחי כתב במדור תשובות קצרות (אמונת עתיך 97 תשע"ג, עמ' 26, תשובה 11), שאיסור חדש נוהג מן התורה רק בשדה; ובעציץ שאינו נקוב נוהג רק מדרבנן; ובעציץ שאינו נקוב המונח בבית – אינו נוהג כלל.

ויש להעיר על הדברים, שאיסור חדש אינו נוהג אלא בחמשת מיני דגן שהביאו שליש (כן מובא באחרונים: שו"ת חלקת יעקב, עניינים שונים סי' כ; שו"ת הר צבי, או"ח סי' ע; אולם שו"ת שאג"א, דיני חדש סי' ד, סובר שחייב בחדש אף לפני כן, ולא נתן לכך גבול ברור). ומצב זה שהתבואה תגיע לגרעינים כמעט מלאים בעציץ, אינו שכיח כלל. (לדוגמה, נבטים של חיטה שהונבטו בעציץ ונטלום לאוכלם, אינם אסורים באיסור חדש).

את קביעתו של הרב עמיחי שחדש אסור מן התורה בשדה בלבד, לא מצאתי כתובה בשום מקום. אמנם כך הייתה דעת השואל בשו"ת 'דובב מישרים' (ח"א סי' קי). בתורה נאמר (ויקרא כג, יד):

ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם חקת עולם לדרתיכם בכל משבתיכם.

ולא הוזכר שדה בנידון.

שו"ת 'דובב מישרים' (ח"א סי' קי) מסיק:

וע"כ נ"ל דגם בגידולי עציץ שאינו נקוב אם יהיה איסור חדש יהיה תליא בזה, **דלרבנן כמו דמחייבי בתבואה שלא הביאה שליש בחלה ובחדש, כן נמי יחייבו בגידולי עציץ שאינו נקוב בחלה ובחדש, משום דילפינן לחם לחם ממצה, ולענין מצה הלא יוצאין בגידולי עציץ שאינו נקוב משום דבא לידי חימוץ כמבואר בש"ס פסחים הנ"ל, אבל לר"א דס"ל הדרש כתרומת גורן, ולדידיה הגדל בעציץ שאינו נקוב פטור מחלה כמו דפטור מתרומה, וממילא ילפינן להיפוך לר"א לחם לחם מחלה, וגם איסור חדש אינו נוהג בגידולי עציץ שאינו נקוב, ואינו יוצא בהן מ"ע דמצה אף על גב דבא לידי חימוץ, כמו דס"ל לר"א שם לענין תבואה שלא הביאה שליש דאינו יוצא בה ידי חובתו בפסח ואינו חייב משום חדש עיין שם...**

דבריו שלפי חכמים חדש נוהג אף בתבואה שלא הביאה שלישי, סותרת דברי רבים מן האחרונים. אמנם לאחר משא ומתן מסיק כך:

אך הנ"ל דהא דנסתפקנו אם איסור חדש נוהג בגידולי עציץ שאינו נקוב יהיה תליא בזה **אם חדש אינו נוהג בחו"ל משום דבעינן קדושת הארץ**, שפיר אינו נוהג חדש בגידולי עציץ שאינו נקוב כיון דאינו יונק מקדושת הארץ, משא"כ למאן דס"ל [קידושין ל"ז ע"א] דגם בחו"ל חדש נוהג, **גם בגידולי עציץ שאינו נקוב חדש נוהג**, וז"ב.

עולה לדבריו שלשיטת רוב הראשונים והאחרונים, חדש נוהג אף בחו"ל, וגם בעציץ שאינו נקוב נוהג איסור חדש מן התורה. (ועי' שו"ת הר צבי [או"ח ח"ב סי' ע], שהקשה על דרך לימודו הראשונה של הדובב מישרים).

יעקב אפשטיין

תגובה לתגובה

השטמ"ק (מנחות פד ע"א אות א) כתב בשם הר"מ, שבחו"ל מותר לקצור לפני הבאת העומר. הוא מסביר שחדש היא מצווה התלויה בארץ, והגמרא בקידושין למדה מפסוק שמצווה התלויה בארץ איננה נוהגת בחו"ל, ולכן מותר לקצור בחו"ל. לדעות שאסור לאכול בחו"ל חדש מדאורייתא, איסור האכילה נלמד מהנאמר בפסוק 'ממושבותיכם' – כל מקום שאתם יושבים, אבל לגבי קצירה לא נאמר 'ממושבותיכם'. מכאן למדנו שאמנם איסור חדש הוא מצווה התלויה בארץ אלא שהתורה אסרה את האכילה בחו"ל. לאור הנ"ל שאיסור חדש הוא מצווה התלויה בארץ – ברור שכל דבר שגדל בעציץ שאינו נקוב איננו בכלל האיסור, כפי שהרמב"ם כתב שרק עציץ נקוב הוא כקרקע (כלאים פ"א ה"ב, פ"ה הט"ז, תרומות פ"ה הט"ו). וכבר נכתב הסבר זה ב'אור שמח' (הל' תמידין ומוספין פ"ז הי"ג). על כן נראה שאיסור חדש הוא מצווה התלויה בארץ, ולכן צריך שיהא בקרקע, ועציץ שאינו נקוב איננו כקרקע.

יהודה עמיחי

על כלובי סוללה וצער בעלי חיים

במדור שאלות תשובות קצרות (אמונת עתיך 96 תשע"ב, עמ' 14, הערה 3), נאמר ש'כלובי סוללות נאסרו לשימוש באיחוד האירופי'. למרות שמשפט זה הופיע בעיתונות עשרות פעמים בשנים האחרונות, אין הוא נכון. בתקנה של האיחוד האירופי משנת 1999 (Directive 1999/74/EC), נקבעו נהלים להחזקת מטילות ביצי מאכל בלולי סוללות או בשיטות גידול אלטרנטיביות. התקנה לא אסרה שימוש בכלובי סוללות אלא קבעה תנאים להחזקתם בכלובים כאלו. לאחר תאריך 1/1/2012 אסור היה להחזיק מטילות ביצי מאכל בכלובי סוללות שאינם עומדים בדרישות. למעשה, לא בכל מדינות האיחוד האירופי עומדים בדרישות לפי לוח הזמנים (בתאריך 1/1/2012, 40% מהמטילות במדינות האיחוד האירופי עדיין היו בכלובי הסוללות שנאסרו לשימוש), אבל נעשים מאמצים להגיע לכך תוך זמן קצר. בין הדרישות היו הדרישה שהכלובים יהיו

מאובזרים ('enriched cages'), דהיינו כוללים בדי לינה, קני הטלה, מקומות להתפלשות ומתקנים לשיוף ציפורניים, והדרישה שלכל מטילה יוקצה שטח של 750 סמ"ר לפחות. לפני כמה שנים הגיש משרד החקלאות במדינת ישראל הצעת תקנה הדומה לדרישות האיחוד האירופי, שתיכנס לתוקף בשלבים, בזמן קצר יותר משלוש עשרה השנים שנקבעו לביצוע ההחלטה באיחוד האירופי. (אפשר לראות טיוטת התקנה ב- http://www.moag.gov.il/NR/rdonlyres/145E75BD-113C-4677-85D2-130B5A780370/0/tyutat_takanot_ravchat_metilot.pdf) אישור התקנה עדיין נמצא בדיונים בוועדת החינוך בכנסת, בין היתר עקב התנגדויות של ארגוני צער בעלי חיים, שתומכים חלקית בגישה השנייה, כפי שהוסברה במאמר (בעמוד 13 הערה 2): 'הגישה השנייה, הרווחת פחות בעולם, היא הגישה הסוברת כי בעלי חיים הם יצורים בעלי זכויות בדומה לאדם...'. אליקום ברמן

